

بوستان کیهانی با عمارت‌های خوش‌نشین

موقعیت: محله سنگلج

نام قبلی: باغ معبرالممالک نام فعلی: بوستان کیهانی

انتهای بازی از چه قوام‌الدوله در محله سنگلج، باغی همچنان نفس می‌کشد که طراوت و صفایش روزگاری مثال‌زدنی بود؛ باغ معبرالممالک در دل محله‌ای تاریخی.

خاندان معبرالممالک ملک و املاک کم نداشتند. به‌خصوص در محله سنگلج و اطرافش عمارت‌ها و خانه‌هایی به نام این خاندان شهره بود. با این وجود، باغ معبرالممالک وصف دیگری داشت. معبرالممالک مسئول ضرابخانه سلطنتی بود. ضرب سکه و تعیین عیار آن بدون نظر او انجام نمی‌گرفت و نزد شاه نیز از قربت و نفوذ خاصی برخوردار بود. در کنار مستوفی‌الممالک که زمین‌های بی‌شماری در سنگلج داشت معبرالممالک نیز مالک زمین‌ها و باغ‌های متعددی در این محله تاریخی بود. حمیدرضا نارنجی‌نژاد، مدیرانجمن فرهنگی و اجتماعی سنگلج می‌گوید: «این باغ از گذشته به باغ معبرالممالک معروف بود و مربوط به این خاندان می‌شد. درست است که بعدها خانواده کیهانی آنجا ساکن شدند و حتی در بخش جنوبی باغ پارکی به نام پارک کیهانی ساخته شد با وجود این، اهالی قدیم همچنان این باغ را به نام باغ معبرالممالک می‌شناسند.»

باغ معبرالممالک از بازارچه قوام‌الدوله و بازارچه معبر شروع می‌شد و تا خیابان مولوی امتداد داشت. تفکیک این باغ وسیع در دوره پهلوی اتفاق افتاد. عمارت معروفی در این باغ قرار دارد که سال‌ها رو محفلی برای معتادان شد. نارنجی‌نژاد می‌گوید: «این باغ بسیار وسیع بود و ۳۰۰ هزار مترمربع وسعت داشت که چیزی در حدود هزار مترمربع از این باغ باقی مانده است. علاوه بر این عمارت، عمارت‌های دیگری نیز آنجا وجود داشت؛ عمارت‌هایی برای خوش‌نشین‌های دربار و ثروتمندان قاجار. دوست‌محمدخان معبرالممالک داماد ناصرالدین شاه بود. او در بخش جنوبی باغ چند عمارت ساخت و بعدها نیز عمارتی دیگر برای پسرش بنا کرد. متأسفانه الان این عمارت‌ها وضعیت مناسبی ندارند. یا از بین رفته یا به انبار کفش تبدیل شده‌اند.» آخرین عمارت با برجای این باغ از سال ۱۳۵۰ رو به نابودی رفت. خوشبختانه شهرداری منطقه ۱۲ در حال مرمت این باغ در قالب یک پروژه خانه باغ است و تغییر کاربری داده و به‌زودی درهای این باغ و عمارت‌ش روی شهروندان باز خواهد شد.

نام قبلی: باغ ارباب مهدی نام فعلی: فرهنگسرای اشراق

موقعیت: تهرانپارس خیابان جشنواره

مهمانی‌های شبانه؛ میراث ارباب مهدی در قریه جوادیه

باغ ارباب مهدی وسیع و با درختان بلندبالا و میوه‌های خوش طعم بود. محصولات باغ اغلب برای جشن‌ها و مجالس ارباب مهدی استفاده می‌شد. زمانی می‌گوید: «ارباب مهدی معروف به ارباب مهدی یزدی یک بازرگان سیاست‌مدار بود. بیشتر ثروتش را از معاملات صرافی کسب کرده بود و با درباریان و سیاست‌مداران ارتباط داشت. ۴ دوره نماینده مجلس شد و این جایگاه را نیز به واسطه ثروت و برزیوبیاشی که برای سیاست‌مداران می‌کرد به دست آورد. بعد از دوره نوزدهم مجلس کم‌کم وضع مالی‌اش خراب شد. او سیاست را رها و در باغش در محله جوادیه زندگی می‌کرد. با نویسندگان، شاعران و هنرمندان همسفره می‌شد و در جشن‌هایش دعوت‌شده می‌کرد. باغ او به باغ مهمانی‌های شبانه معروف شد.»

ارتباط او با سیاست‌مداران باعث شده بود تا خانه باغش به

باغ ارباب مهدی در محله جوادیه تهرانپارس از باغ‌های سرسبز و باطراوت شرق تهران و مالکش به بازرگان درجه اول ایران شهره بود که بسیاری او را یک سیاست‌مدار معرفی می‌کردند. محله جوادیه در گذشته قریه کوچکی بود که باغ‌هایش با قنات امامیه سیراب می‌شد. علیرضا زمانی، تهران‌پژوه می‌گوید: «جوادیه در شمال شرقی تهران قرار داشت که نایب‌الصدر در طرایق الحقایق درباره‌اش نوشته است: «به قریه‌ای رسیدیم به نام جوادیه که به مناسبت آقا سید جواد بن‌الامام به این نام معروف بود. این روستا تا شهر یک فرسخ و نیم راه بود. جمعیتش ۵۰ تن بود و باغ‌هایش از قنات امامیه آب می‌گرفت. وقتی ارباب مهدی بخش وسیعی از این زمین‌ها را خرید به جوادیه ارباب مهدی معروف شد. باغ اصلی نیز در این قریه وجود داشت که خانه ارباب مهدی بود.»

نام قبلی: باغ عین‌الدوله نام فعلی: نگارخانه برگ

موقعیت: میدان هروی خیابان شهید وفامنش

باغ تاریخی شاگرد تنبل دارالفنون

عمرش ور شکسته شده بود. او در همان سال‌ها اموالش را از دست داد و باغ عین‌الدوله هم از مالکیتش درآمد و مالک جدیدی به نام بصیرالدوله پیدا کرد.

شهبازی در ادامه درباره ویژگی باغ عین‌الدوله توضیح می‌دهد: «اراضی مجیدیه در آن سال‌ها مثل اراضی زرگنده به دلیل سیلابی بودن خاک مناسبی نداشت و به همین دلیل محصول و میوه خاصی در آن به عمل نمی‌آمد. بعد از جنگ جهانی دوم که ساخت‌وسازها در محله نارمک شروع شد اراضی مجیدیه هم تحت تأثیر این ساخت‌وسازها قرار گرفت و اینگونه بود که باغ عین‌الدوله از اواخر دهه ۳۰ شمسی در محاصره خانه‌های مسکونی قرار گرفت و باغ سلطنت آباد ناصرالدین شاه، باغ امین‌الضرب، باغ مهران و چند باغ دیگر که مالکان مشهوری نداشتند به‌طور کامل بین خانه‌های مسکونی محصور شد. بصیرالدوله در چنین شرایطی باغ عین‌الدوله را خرید و آن را به سکونتگاه خانواده‌اش تبدیل کرد.» سرنوشت باغ عین‌الدوله بعد از مرگ مالک جدیدش به کلی تغییر کرد و وارثان بصیرالدوله در سال ۱۳۷۶ آن را به شهرداری تهران فروختند تا کاربری عمومی پیدا کند. بنایی که در اختیار شهرداری قرار گرفت به کلی ویران بود اما بازسازی شد و نگارخانه برگ که یکی از معتبرترین نگارخانه‌های پایتخت به شمار می‌رود در داخل عمارت عین‌الدوله گشایش یافت و در دسترس مردم قرار گرفت.»

تهران تا او را دوره قاجار در محاصره انبوه باغ‌هایی قرار داشت که سند قریب به اتفاق آنها به نام شاهزادگان و رجال سرشناس و متمول خورده بود. تعدادی از این باغ‌ها در شرق تهران واقع شده بود که برخی از آنها با گذشت دهه‌های طولانی هنوز پابرجا مانده‌اند و به بخشی از هویت محله‌های شرقی پایتخت بدل شده‌اند. باغ و عمارت عین‌الدوله چنین ویژگی منحصر به فردی دارد و امروز به عنوان یکی از مقاصد گردشگری پایتخت شناخته می‌شود. این باغ و عمارت قاجاری به عبدالمجید میرزا، ملقب به عین‌الدوله، نوه فتحعلی شاه تعلق دارد که از شاگردان تنبل دارالفنون بوده و با دستور ناصرالدین شاه او را نزد مظفرالدین میرزا در تبریز می‌فرستند. عین‌الدوله بعد از بازگشت از تبریز و در دوران مظفرالدین شاه، محمدعلی شاه و احمد شاه قاجار به نخست‌وزیری می‌رسد و این باغ و عمارت را در همان سال‌ها تصاحب می‌کند.

درباره شهبازی، تهران‌پژوه، درباره قدمت و تاریخچه باغ عین‌الدوله می‌گوید: «عین‌الدوله مالک همه اراضی مجیدیه تا جنوب لویزان بود که در آن سال‌ها خارج از حصار ناصری قرار داشت و به آن مبارک‌آباد می‌گفتند و امروز حوالی خیابان پاسداران، میدان هروی و خیابان وفامنش است. اراضی حد فاصل مجیدیه تا جنوب لویزان با گذشت زمان به چند بخش تقسیم می‌شود و بخشی از آن به ساخت خانه برای مردم اختصاص پیدا می‌کند. بخش دیگری به بوستان مجیدیه تبدیل شد و بخش اصلی تحت عنوان باغ و عمارت عین‌الدوله باقی ماند.» عین‌الدوله، صدر اعظم مستبد مظفرالدین شاه که مدام آزادخواهان را به بند می‌کشید تا سال ۱۳۰۶ قید حیات بود و در سال‌های پایانی

